ANTROJI DALIS

DRAUGAS

MOKSLAS, MENAS, LITERATŪRA

Saturday supplement

1987 m. spalio mėn. 24 d. / October 24, 1987

Nr. 208(38)

KERTINĖ PARAŠTĖ

„Atvirumo" žodžių potvynis ir žodžių krizė

Į Polonijaus klausimą, ką jis beskaitąs, Hamletas atsakė: „Žodžius, žodžius, žodžius". Ar Šekspyro herojus turėjo omenyje žodžių potvynį Lietuvos spaudoje „atvirumo" ir „persitvarkymo" temomis?

Tame žodžių sraute žodžiai nelygūs žodžiams. Stojasi žodžiai, kuriais méginama aiškintis, atnarplioti melų mazgus, atstatyti prarastą ryšį tarp žodžių ir pasaulio. Ir atšliaužia žodžiai, kuriais vėl dangstomos nemalonios tiesos, žodžiai-melagiai, žodžiai-maskuotojai.

CK pirmojo sekretoriaus Petro Griškevičiaus straipsnyje „Demokratija ir meninė kultūra" (*Tiesa*, 1987 m. gegužės mėn. 23 d.) skaitome, kad Lietuvoje „per pastaruosius dešimtį penkiolika metų neišvengta tam tikrų konjunktūrinių apribojimų". Koks magiškas partinis žodynas! Lietuvių kultūrininkų su pasipiktinimu ir širdgėla pasmerkta cenzūra, istorijos amputavimas, kultūros darkymas pavirsta „nekalta", neutralia abstraktybe — „tam tikrais konjunktūriniais apribojimais", kokie neišvengiami bet kuriame istorijos tarpsnyje, kol bus pasiekta utopija! (Vargšas Hegelis, ar jis galėjo nujausti kokiems tikslams bus naudojamos jo idėjos!) Remiantis Griškevičiaus logika, prievartavimą reikėtų vadinti „konjunktūrine perestroika", o žmogžudystę — „baigiamuoju konjunktūriniu apribojimu".

Panašiais žodžiais š. m. balandžio mėnesį įvykusiame rašytojų sąjungos valdybos plenume netolimą praeitį „aiškino" literatūros kritikas ir valdybos pirmasis sekretorius Petras Bražėnas (ten pat). Pasak jo, „dėl istorinių aplinkybių didelė (lietuvių kultūrinio) palikimo dalis nebuvo integruota į gyvąjį socialistinės kultūros procesą". Ar neparankus tas terminas — „istorinės aplinkybės"? Kas gi gali būti kaltas dėl „istorinių aplinkybių"? Ar išgirsime, kad „dėl istorinių aplinkybių" 1933 m. sausio mėnesį Berlyne supleškėjo visas kalnas knygų. Dachau ir Auschwitzas irgi susiję su „istorinėm aplinkybėm". O gulagas ar nebuvo — tebėra — „istorinė aplinkybė"? Ir ką reiškia terminas „socialistinė kultūra"? Ar Lietuvos, ar bet kurios tautos kultūrą galima apriboti viena politine ideologija? Ir kuo čia dėtas „socializmas"? Lietuvos kultūra buvo ir tebėra darkoma pagal marksizmo-leninizmo principus, remiantis Lenino, Stalino ir kitų didžiųjų „vadų" idėjomis, ir tarnaujant sovietinės rusų imperijos interesams.

Skirtingi žodžiai su skirtingomis funkcijomis dramatiškai susikryžiuoja ir *Literatūros ir meno* redakcijos darbuotojos Aldonos Žemaitytės pokalbyje su Bražėnu (*Literatūra ir menas*, 1987 m. gegužės mėn. 16 d.). Žemaitytės žodžiai tiesūs ir konkretūs; ji tvirtina, jog „reikia kalbėti viešai, be užuolankų ir kompromisų", nevengiant „konkrečių pavardžių, konkrečių faktų, kaltinant valdininkiją ir biurokratiją". Bražėnas jai atsako bendrybėmis, užuolankomis ir žodinėmis gudrybėmis. Santvarkos krizę, melą ir klastotę jis mėgina aiškinti tais pačiais žodžiais-maskuotojais iš standartinio melo ir klastotės žodyno — kalba apie „kultą", „subjektyvizmą", „voliuntarizmą". Anot Bražėno, „aukščiausiose politinėse šalies instancijose padaryta tikrai revoliucinė išvada: be demokratijos, be kritiško ir savikritiško nuomonių svarstymo, neįmanomas mūsų artėjimas prie tiesos, teisingumo, socializmo idealų". Netiesiogiai prisipažinęs, kad beveik septyniasdešimt metų toji santvarka egzistavo be demokratijos, buvo antidemokratiška, jis tikina savo skaitytojus, jog toji pati santvarka staiga ims ir nužygiuos į tikrą demokratiją — jog begemotas pagimdys baleriną.

Tą pačią sistemos ir jos terminologijos krizės pagimdytą žodinę akrobatiką randame ir kitose Vidurio-Rytų Europos šalyse. Pavyzdžiui, Čekoslovakijoje partinių ideologų padėtis dar keblesnė, nes ten dar nenuspręsta kaip čekiškai paaiškinti rusiškų žodžių „glasnost" ir „perestroika" prasmę. Paprasčiausia būtų kalbėti apie „reformą", „liberalizaciją" ar „demokratizaciją", bet Čekoslovakijoje visi tie žodžiai tebėra „tabu", nes jie susiję su 1968-ųjų metų reformomis — su Aleksandru Dubčeku, „Prahos pavasariu" ir mėginimu sukurti „socializmą žmogiškuoju veidu". Čekų spaudoje neseniai pasirodė vienuolikos vadovaujančių ideologų diskusija apie „pavojinguosius žodžius". Vienas marksizmo-leninizmo žinovas perspėjo, jog reikia užkirsti kelią „senoms prasmėms, kurios tyko išliaužti į naujas kategorijas". (Kitaip tariant: dėl Dievo meilės, nekalbėkim apie „reformą"!) O vyriausias čekų televizijos redaktorius išreiškė viltį, kad kai Čekoslovakijoje prasidės „persitvarkymas", atvirumas taps tokiu natūraliu dalyku, jog jam nebereikės duoti jokio vardo. Problema išsprendžiama „pavojinguosius žodžius" pašalinant iš žodyno! (*Index on Censorship*, 1987, Nr. 6).

Ši žodžių krizė yra neišvengiamas totalitarinės santvarkos — mėginimo pajungti kalbą vienai: „tiesai" ir vienos politinės grupelės poreikiams — padarinys. Išdavoje, žodžiai atsiskyrė nuo prasmės. Kaip Rytų Vokietijos rašytoja Christa Wolf kalbėjo 1980 metais: „Daugybė žodžių, kuriais mes vadovavomės — ‚laisvė', ‚lygybė', ‚brolybė', ‚humaniškumas', ‚teisingumas' — buvo iš mūsų atimti, laikraščių konfiskuoti, ir tapo nieku — jau nebėra jokio ryšio tarp tų žodžių ir tikėjimo".

kž

Šiame numeryje:

„Atvirumas" ir žodžių krizė • Tėvo Jono Borevičiaus, S.J., sukaktis • Lietuvių imigracijos istorijos daktaratai • Antras kaimas • Dezso Kosztolanyi eilėraščiai • Panama City, FL ir Chicagos teatruose • Prano Gailiaus paroda • „Ateities" akademinio savaitgalio temos • Naujos knygos

Jonas Borevičius, S.J. — 50 metų Dievo ir žmogaus tarnyboje

ANTANAS JUODVALKIS

Kalbant apie kunigą, savaime iškyla jo veikla parapijoje, visuomenėje, organizacijoje, o kalbant apie vienuolį ir dar jėzuitą, mintis krypsta į švietimą, auklėjimą, aukštesnių idealų skiepijimą, tikėjimo tiesų skleidimą žmonių tarpe. Senovės Didžiojoje Lietuvoje įsikūrę jėzuitai atnešė šviesą ir mokslą visai valstybei, o įkurtas 1579 metais Vilniaus universitetas švietė visoje Rytų Europoje. Žlugus Didžiajai Lietuvos kunigaikštijai, buvo uždarytas Vilniaus universitetas ir išvyti tėvai jėzuitai. Atgavus Lietuvai nepriklausomybę, lietuvių jėzuitų nebuvo, bet jų atsteigimu susirūpino ordino vadovybė ir pavedė kaimyninei Vokietijos provincijai pradėti jėzuitų veiklą. Į Kauną atvyko tėvas dr. Jonas Kippas su padėjėjais ir 1924 m. įsteigė jėzuitų gimnaziją Kaune, o 1930.III.19 suformavo Lietuvos jėzuitų viceprovinciją. Lietuvių jėzuitų atsteigėju laikomas tėvas B. Andriuška, S.J.

Jonas Borevičius gimė 1906.XII.6 Alytuje ir ten baigė 1925 m. Alytaus gimnaziją ir įstojo į jėzuitų ordiną. Lietuviai jėzuitai naujokyną įsteigė tik 1929 m. Pagryžuvyje, Raseinių apskr., tad būsimasis tėvas Jonas Borevičius, 19 metų jaunuolis, buvo išsiųstas studijoms į Valkenburgą, Olandijoje. Čia jis studijavo filosofiją ir 1932 m. sėkmingai baigė. Nesitenkino vien tik filosofijos studijomis, bet savo žinių bagažą iš socialinių mokslų srities papildė Muensterio (Vokietijoje) ir Louvaino (Belgijoje) universitetuose.

Baigęs filosofijos studijas, jaunas akademikas 1932 m. pasiunčiamas į Taliną, Estijoje, arkivyskupo sekretorium. Ten įsteigė jaunimo auklėjimo institutą ir jam vadovavo, kartu mokytojavo tenykštėje rusų kolegijoje. Čia bedirbdamas 1933 metais estiškai parašė dramą „Kalėdų garsai", kuri buvo pastatyta scenoje.

1934 m. iš Talino grįžo į Valkenburgą, Olandijoje, studijuoti teologiją, kurią 1938 m. baigė. Kunigu įšventintas 1937 m. birželio 24 d. Valkenburge, o primicijas laikė savo gimtajame Alytuje 1938.VII.26.

Sielovadoje

Jaunas vienuolis jėzuitas, tėvas Jonas Borevičius, grįžo į jau neramią Lietuvą ir įsijungė į sielovados darbą. Studijuodamas filosofiją, sociologiją ir teologiją, gerai susipažino su vienuolio kunigo paskirtimi ir pasiruošė būti naudingu žmonėms. Būdamas geras ir įtaigus pamokslininkas, tėvas Jonas Borevičius, S.J., skelbia Dievo žodį rekolekcijose moksleiviams ir studentams.

Prasideda Lietuvai neramūs laikai — ultimatumai, atplėšiamas Klaipėdos kraštas, įvedamos rusų įgulos, atgaunamas Vilnius, bet netrukus rusiški komunistai okupuoja visą Lietuvą. Lietuvos žmonės terorizuojami, valstybės ir organizacijų vadovai suimami, vykdomas masinis lietuvių naikinimas. Dešimtys tūkstančių lietuvių ištremiama į tolimąjį šaltąjį Sibirą lėtai bado ir šalčio mirčiai. Kyla karas ir nacinė Vokietija okupuoja Lietuvą, pakeisdama komunistinę rusų okupaciją.

Tokioms sąlygoms esant, jaunas jėzuitas tėvas Jonas Borevičius pakviečiamas Šiaulių Prekybos instituto studentų kapelionu ir Šv. Ignaco bažnyčios rektorium. Čia energingas ir iškalbingas sielovados darbininkas tėvas Jonas randa gerą dirvą ir Dievo žodį skelbia studentams ir parapiečiams. Dėl okupacinių varžtų laisvai negali nei judėti, nei kalbėti, nes okupantai seka kiekvieną žingsnį ir ištartas jiems nepalankus žodis gali nuvesti į išgarsėjusius mirties lagerius. Žydų naikinimo dienomis aktyviai įsijungia į pogrindžio veiklą ir žydų gelbėjimo darbą, skaudžiai pergyvendamas matomą žmonių žudymą.

Varganai praleidžiami vokiečių okupacijos metai ir, artinantis rusų Raudonajai armijai, tėvas Jonas Borevičius per Vokietiją 1945 m. slaptai pasiekia Šveicariją ir, atlikęs karantiną, Adliswilyje laikydavo pamaldas tūkstantinei pabėgėlių miniai. Motinos dieną susirinko įvairių tautų pabėgėliai — lietuviai, lenkai, čekai, vengrai — pasimelsti ir padėkoti už išsigelbėjimą. Tėvas Jonas pamaldas laikė ir pamokslą pasakė vokiškai. Verkiančius žmones guodė ir skelbė viltį ateinančių šviesesnių dienų. Motinos niekad nepameta vilties gimdydamos ir augindamos vaikus. Tad ir visiems netekusiems savų namų reikia tikėti ir turėti viltį geresne ateitim.

Sukaktuvininkas tėvas Jonas Borevičius, S.J.

Gyvendamas Šveicarijoje buvo lietuvių kapelionu, lietuvių tremtinių komiteto pirmininku. Įsijungė į tarptautinę katalikų labdaros organizaciją CARITAS ir tarptautinę tremtinių švietimo komisiją bei atstovavo BALFo teikiamai paramai. Įsipareigojimus atliko pavyzdingai, lankė lietuvius ir tarptautines įstaigas.

Nenumatant greito grįžimo į laisvą Lietuvą ir jėzuitų ordino generolui patarus neišsisklaidyti, laikytis draugėje, ruoštis pastoraciniam darbui ir būti naudingais išeivijos lietuviams, buvo apsispręsta laikinai kurtis Jungtinėse Amerikos Valstybėse, kur vienas jų narys, tėvas Jonas Kidykas, jau veikė nuo 1937 metų.

Po poros metų sėkmingos veiklos Šveicarijos lietuvių tarpe, tėvas Jonas Borevičius atvyksta į JAV ir apsistoja iš pradžių Philadelphijoje, o netrukus persikelia į Chicagą ir kartu su tėvu Kidyku rūpinasi įsikūrimu. Čia apaštalavo daugėjančių ateivių tarpe, talkino lietuviškų parapijų klebonams, rūpinosi organizacijų dvasiniais reikalais. Tėvas Jonas Borevičius pakviečiamas studentų ir sendraugių ateitininkų dvasios vadu, veda lietuvių katalikų radijo valandėlę, kuri tebeveikia ir dabar. Rūpinasi jaunimo religiniu auklėjimu, ypač lankančių nekatalikiškas mokyklas. Vasaros atostogų metu daug metų ruošė jaunimui stovyklas, ėjo kapeliono pareigas. Atsisteigę šauliai tėvą Joną pakviečia vyriausiu kapelionu, kuriuo tebėra iki šiai dienai.

Lietuviškose parapijose trūkstant lietuvių kunigų, 1957-63 metais klebonauja Montrealio Aušros Vartų parapijoje ir rūpinasi lietuvių sielovada. Grįžęs į Chicagą, jungiasi į lietuvių pastoracinį darbą, laikydamas pamaldas toliau gyvenantiems lietuviams. Australijos lietuvių kunigų sekretoriato kviečiamas, 1965 m. vyksta į tolimąją Australiją ir čia veda pirmąsias misijas lietuvių tarpe, aplankydamas kiekvieną lietuvių telkinį. Skelbdamas Dievo žodį, nepamiršta priminti tėvynėje persekiojamus lietuvius ir reikalą juos paremti moraliai ir materialiai. Jo rūpestingą ir globojančią ranką jaučia visi Jaunimo centro lankytojai Chicagoje.

Visuomeninėje veikloje

Kunigo pastoracinį darbą kartais sunku atskirti nuo visuomeninės, šalpos ir švietimo veiklos. Jėzuitai pasižymi išsimokslinimu ir žinomi švietėjai. Tėvas Jonas Borevičius yra vienas iš tokių jėzuitų, kurie savo mokslines ir gyvenimiškas žinias perduoda lietuviams. Visa jo pastoracinė ir visuomeninė veikla yra skirta išeivijos lietuvių tarpe lietuvybei išlaikyti ir Lietuvos laisvei atgauti. Dar gimnazijoje būdamas dalyvavo skautų vadovams suruoštuose pirmuosiuose kursuose Kaune ir įgytas žinias sėkmingai pritaikė skautiškoje veikloje, būdamas dvasios vadu ir organizuodamas stovyklas.

Visuomeninį darbą pradėjęs Šveicarijoje lietuvių tarpe, jį tęsė ir persikėlęs į JAV. Čia jam teko nemažai energijos ir laiko skirti jėzuitų įsikūrimui, statyboms, lituanistinių mokyklų organizavimui. Pažymėtinas Jaunimo centro pastatymas, kuriame telpa lituanistinės mokyklos, Čiurlionio galerija, Pasaulio lietuvių ir muzikologijos archyvai, Laisvės kovų muziejus, Lituanistikos tyrimo ir studijų centras, vyksta organizacijų susirinkimai, tautinių šokių ir chorų repeticijos, skautų užsiėmimai, ateitininkų sueigos, vakaronės, vestuvės, krikštynos, vardynos, kultūriniai ir pramoginiai renginiai. Tai visų tėvų jėzuitų ištvermingų ir neatlaidžių pastangų vaisius. Jaunimo centras jau tris dešimtmečius tarnauja Chicagos ir apylinkių lietuviams, teikdamas šiltą ir malonią pastogę.

Tėvas Jonas Borevičius buvo vienas iš pirmųjų jėzuitų, įsikūrusių Chicagoje, ir daug prisidėjęs prie pastogės įsigijimo. Čia jis yra ilgametis jėzuitų ekonomas, Jaunimo centro direktorius (1963-69), lietuvių jėzuitų vyresnysis (1972-78) ir t.t.

Tėvas Jonas Borevičius daug

(Nukelta į 2 psl.)

Tėvas Jonas Borevičius, S. J., 1965 metais lankė Australijos lietuvius. Čia jis matomas kartu su tėvu Stasiu Gaideliu, S.J. (dešinėje) Newcastle ateitininkių tarpe.

Lietuvių imigracijos istorijos daktaratai JAV universitetuose

VINCAS VALKAVIČIUS

Iki šiol, nors liūdna prisipažinti, labai mažai esame sulaukę daktarinių disertacijų lietuviškomis temomis JAV universitetuose. Todėl reikia įvertinti nors tuos mokslininkus, kurie iki šiol yra praturtinę savo srities literatūrą, ir todėl verta atkreipti dėmesį į istoriografiją šiuo klausimu. Pasižiūrėjęs į savo archyvą, randu šiuos veikalus.

Rodos, pirmasis, kuris savo daktarato darbui pasirinko lietuvišką temą, buvo lietuviams žinomas kun. Fabijonas Kemėšis (vėliau Lietuvoje pakeltas kanauninku). Jis 1924 metais įsigijo daktaratą iš sociologijos mokslų Catholic University of America, Washingtone, paruošdamas, vėliau ir išspausdintą, 86 puslapių veikalą „Cooperation among the Lithuanians in the United States of America". Tai buvo studija apie lietuvių imigrantų bendradarbiavimą apdraudos, mitybos ir paskolų bendrovių veikloje.

Praėjo kiek laiko, iki kol atsirado kun. Juozas Bogušas, kuris Fordhamo universitete 1942 metais gavo daktaratą už savo sociologinį čėmos tyrinėjimą — „The Lithuanian Family in the United States". Jo 157 puslapių rankraštis liko neišspausdintas. (Bogušas buvo Žiburio gimnazijos Kražiuose 1930 m. abiturientas, 1937 m. baigė Telšių kunigų seminariją. Gaila, kad *Lietuvių enciklopedijoje* jis neminimas.)

Tada čia gimęs sociologas Petras Jonaitis paruošė disertaciją „The Acculturation of the Lithuanians of Chester, Pennsylvania" 1951 metais Pennsylvanijos universitete. Jo milžiniška, 536 puslapių studija duoda smulkiausią vaizdą senosios kartos lietuvių imigrantų gyvenimo mažam angliakasių miestelyje.

Kitais metais sociologas kun. Kazimieras Širvaitis paruošė ilgą studiją, pavadintą „Religious Folkways in Lithuania and their Conservation among the Lithuanian Immigrants in the United States". Ši daktarinė disertacija buvo įteikta Catholic University of America 1952 metais. Abstrakto forma ji yra 49 puslapių, o originalo rankraštis (kuris dingo nuo lentynos universitete) yra daugiau kaip 700 puslapių.

Kitas lietuviams žinomas asmuo, teisininkas ir istorikas Konstantinas Jurgėla 1954 metais Fordhamo universitete paruošė disertaciją „Lithuania and the United States: the Establishment of State Relations". Šis 312 rankraščio puslapių veikalas neseniai sutrumpinta versija buvo išleistas Chicagoje (1985).

Čia būtų galima paminėti ir daktaratus, įgytus JAV universitetuose, kurių temos buvo Lietuvos istorijos aspektai. Kun. Juozas Prunskis 1945 metais įsigijo bažnytinių teisių daktaro laipsnį Catholic University of America, Washingtone, už disertaciją „Comparative Law, Ecclesiastical and Civil, in Lithuania". Jokūbui Stukui New York University suteikė daktaro laipsnį 1965 metais už disertaciją, kurią jis vėliau išspausdino kaip knygą, „Awakening Lithuania" (1966). Algirdas Budreckis savo daktarinėje disertacijoje Rutgers universitete 1965 metais analizavo lenkų jakobinus (prancūzų švietimo amžiaus įtaką lenkų intelektualams 18 a. pabaigoje). Jo magistro tezė tame pačiame universitete nagrinėjo 1941 metų sukilimą.

1970-1980 dešimtmetis irgi matė dar tris veikalus. 1971 metais antropologė Liucija Baškauskaitė parašė disertaciją „An Urban Enclave: Lithuanian Refugees in Los Angeles", kuri buvo priimta University of California at Los Angeles. Jos 169 puslapių veikalas laukia mecenato jo išleidimui.

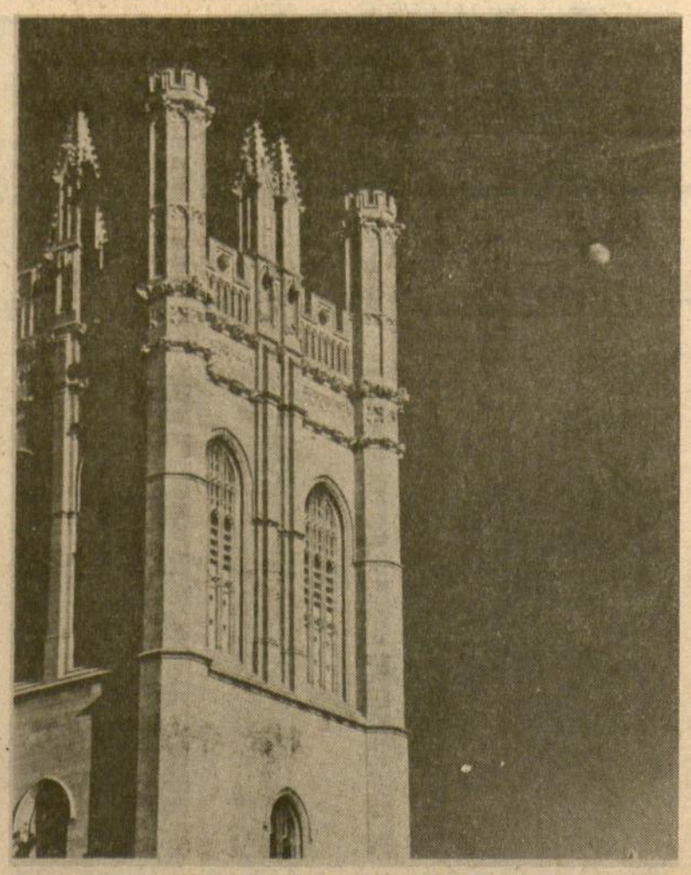

Chicagos universiteto Mitchell Tower.

Vytautas Gavelis 1975 metais Southern Illinois University at Carbondale paruošė disertaciją „A Descriptive Study of the Education Attainment, Occupation, and Geographical Location of Children of Lithuanian DP's and of American-Born Parents Who Attended Immaculate Conception Primary School in East St. Louis from 1948 to 1968". Ši 63 puslapių studija irgi dar neišspausdinta.

Baigiantis dešimtmečiui, sociologas Aleksandras Gedmintas paruošė studiją „Dynamics of Ethnic Identity among Lithuanian-Americans in an Urban Setting". Ši disertacija apie Binghamton, New York, lietuvių imigrantų vaikus buvo paruošta State University of New York at Binghamton 1979 metais. Gedminto studija irgi laukia išleidimui mecenato.

Dabar lietuviai vėl sulaukė naujos žvaigždės akademiniame gyvenime. Kaip tik dabar gaunamas fotokopine forma Antano Adomėno veikalas „Lithuanian Diaspora: Koenigsberg to Chicago", paruoštas garsiame University of Chicago 1986 metais.

Šis 276 puslapių darbas kai kuriais atžvilgiais yra svarbiausias iš čia minėtų daktarinių disertacijų. Adomėno (kuris rašosi Van Reenan) sritis yra Europos intelektualinė istorija. Taip pat jo specialybė apima Rusijos intelektualinį judėjimą ir lietuvių imigracijos istoriją. Jam pasisekė įkalbinti jo akademinius patarėjus, kad lietuviai yra verti rimtos studijos. Autorius paaiškina naująjį lietuvių ateivių ideologiją, kuri remiasi ateitininkų pažiūra į tautiškumo išlaikymą kaip į šventą pareigą. Taip pat parodo lietuvių ideologijos trūkumus, norint suprasti šio krašto istoriją ir pažiūras į gyventojus ir ją suderinti su lietuviškų mentalitetu. Adomėno veikalas priverčia lietuvius šviesuolius pergalvoti savo padėtį šiame krašte ir sukurti tinkamą teoriją kaip suderinti lietuvybę, kuri reikalauja gilios ir atsidavusios bendruomenei pažiūros, su JAV gyvenimu ir katalikišku gyvenimu, kurie pabrėžia individualumą ir visuotinumą. Adomėno studija yra gili, nes paliečia žmogaus gyvenimo pagrindinius principus. Ši daktarinė disertacija turėtų pažadinti daug diskusijų ir yra verta specialiai sušauktos konferencijos lietuvybei svarstyti.

Kun. Jonas Borevičius, S.J.

(Atkelta iš 1 psl.)

dėmesio skyrė lituanistiniam švietimui ir Lietuvių Bendruomenės veiklai. Jis yra vienas iš steigėjų Chicagos aukštesniosios lituanistinės mokyklos ir ilgametis Dariaus-Girėno pradinės mokyklos tikybos dėstytojas. Abi mokyklos veikia Jaunimo centro patalpose. Kol nebuvo tėvų jėzuitų pastatyto Jaunimo centro, lituanistinės mokyklos buvo mėtomos iš lietuviškų parapijų patalpų ir vargo iki gavo nuolatinę prieglaudą pas jėzuitus.

Tėvas Jonas Borevičius yra veiklus Lietuvių Bendruomenėje ir vadovybėje ėjęs įvairias pareigas. Klebonaudamas Montrealyje buvo LB Kanados krašto valdybos vicepirmininkas ir kultūros tarybos pirmininkas (1959-63). Grįžęs į Chicagą įsijungė į JAV LB veiklą. Čia jis matomas Krašto ir PLB valdybose, atsakingose vicepirmininko pareigose. Jo dalyvavimas Lietuvių Bendruomenės vadovybėje stiprino jos veiklą moraliai ir patraukė daugiau dėmesio iš plačiosios visuomenės. Perorganizavus Čiurlionio galeriją, veikiančią Jaunimo centre, buvo sudarytas globos komitetas, kurio pirmininku buvo išrinktas tėvas Jonas Borevičius.

Greta pastoracijos, Jaunimo centro ir Lietuvių Bendruomenės tėvas Jonas daug dėmesio skyrė jaunimui, ypač ateitininkams ir skautams. Mokyklos, vasaros stovyklos, jaunimo pobūviai buvo dirva, kurioje jis sumaniai ir veikliai reiškėsi. Nesvetima buvo ir tebėra jam sportinė veikla, dabar praktiškai atliekama golfo laukuose. Jis buvo vienas iš steigėjų Chicagos lietuvių golfininkų klubo, kuriame ir dabar veikliai reiškiasi. Už nuopelnus ateitininkams, skautams ir šauliams yra pažymėtas garbės ženklais. LSS vadovybė 1985.X.27 prisegė skautų ordiną, o Lietuvos šaulių sąjungos tremtyje vadovybė apdovanojo medaliu ir šaulių žvaigžde.

Tėvas Jonas Borevičius, gimęs ir augęs dainuojančioje Dzūkijoje, šviesioje lietuviškoje šeimoje, pakluses vienuoliško gyvenimo pašaukimui, pergyvenęs raudonųjų komunistų antplūdį, karo audras, tėvynės netekimą, nepalūžo, bet išliko ištikimas Dievui ir tėvynei. Jau 50 metų darbuojasi Viešpaties vynuogyne, skleisdamas tarp žmonių meilę ir ištikimybę, skelbdamas jaunimo tarpe evangeliją ir tėvynės meilę.

Jautri dzūko širdis, erudicija, tradicijų puoselėjimas, išsimokslinimas ir žinių perdavimo būdas patraukia kiekvieną klausytoją. Tėvas Jonas nesėdėjo ir nesėdi užsidaręs tarp keturių vienuolyno sienų, bet eina į žmones, susirinkimus, sueigas ir gerai išmąstytomis mintimis dalijasi su lietuviais. Jo invokacijos, pamokslai visad yra gilių minčių ir gerai paruošti bei tinkamai perduoti. Dar Lietuvoje įsijungė į lietuvių spaudos bendradarbių eiles ir rašė *Ryte, XX amžiuje*, o čia — *Drauge, Ateityje, Laiškuose lietuviams.* Žodžiu ir raštu moka šias kalbas: lietuvių, anglų, vokiečių, prancūzų, rusų, lenkų. Jam prieinama minėtų kraštų originali mokslinė ir grožinė literatūra.

Minėdami tėvo Jono Borevičiaus, S.J., auksinę kunigystės sukaktį, prašome Aukščiausiąjį suteikti jam sveikatos, kad ir toliau taip uoliai ir ištvermingai galėtų vykdyti užsibrėžtą gyvenimo tikslą — gera daryti žmonėms.

BALFo atstovybė 1946 m. Berne, Šveicarijoje: (iš kairės) Pranas Razgaitis, konsulas Stasys Garbačiauskas, tėvas Jonas Borevičius (pirmininkas), Lietuvos atstovas Tautų sąjungai dr. Edvardas Turauskas, prof. dr. Juozas Eretas ir Leonas Prapuolenis.

Ankstesnių laikų Kanados LB švietimo ir kultūros taryba: iš kairės — (stovi) Jonas Lukoševičius, (sėdi) dr. Henrikas Nagys, dr. Regina Siniūtė, tėvas Jonas Borevičius (pirmininkas), dr. Ilona Gražytė-Maziliauskienė ir Vytautas Jonynas.

Panama City, FL teatruose

Kaleidoscope „Brighton Beach Memoirs"

ALFONSAS NAKAS

Vasarai baigiantis, Kaleidoscope teatras paskelbė 17-to sezono penkių pastatymų programą. Pirmojo veikalo, Neil Simon „Brighton Beach Memoirs", vienuolika spektaklių įvyko rugsėjo antroj pusėj ir spalio pradžioj. Mačiau rugsėjo 27-sios dieninį spektaklį. Čia keletas pastabų apie veikalą, autorių ir spektaklį.

„Brighton Beach Memoirs" neišversi į „Brighton paplūdimio atsiminimus", nes pirmieji du žodžiai tai New Yorko priemiesčio vardas. Veikale vaizduojama šio priemiesčio neturtinga žydų šeima, tiksliau septyni dviejų seserų šeimų nariai, besidaliną bendras patalpas, besimaitiną iš vienos sesers du darbus dirbančio vyro ir dvidešimčiamečio sūnaus algų. Visa tai — 1937 metais, pasaulinės ekonominės krizės vidury. Daug ko šiai žmonių grupelei trūksta, jų nepritekliai nuolat kankina ir veikalo žiūrovą, bet ir liūdniausiose situacijose nuolat prasiveržiančios optimizmo bei humoro bangelės nei veikalo herojams, nei publikai į juodą pesimizmą paskęsti neleidžia.

Pagrindinis veikalo herojus — Eugene Jerome, penkioliktus metus bebaigiąs gimnazistas. Didelis beisbolo mėgėjas, bet ir labai gerais pažymiais besimokąs, svajojąs tapti rašytoju. Jis ne tik kalba už save, bet ne kartą pabūna ir kitų mediumu. Brėstančio jaunuolio aistrų apniktas, svaigsta nuo pusseserės artumo ir trokšta pamatyti nuogą mergaitę... Apie erotinius dalykus nuolat klausinėjamas, jį šviečia dvidešimties metų brolis Stanley.

Prieš spektaklį pavyko nusipirkti ir perskaityti knygą. Tik iš jos sužinojau, kas per paukštis tas Neil Simon (prirašęs aibes premijuotų ir nepremijuotų dramų veikalų, tiek scenai, tiek ir scenarijų filmams; o „Brighton Beach Memoirs" — jo autobiografinės trilogijos pirmoji dalis, tad Eugene Jerome ir yra pats autorius). Stebėjausi autoriaus atvirumu, apie brendimo laikotarpio (pubertiteto) išgyvenimus kalbant. Dar labiau nustebau, kai ir pastatyme režisierius nieko nekupiūravo, 15-metis aktorius viską iškalbėjo ir išvaidino. Jei taip lietuviuose, sukiltų visi „vėžlybieji" ir apšauktų pasibaisėtina pornografija...

Aktoriai? Apie juos pakalbėsiu išėjimo tvarka.

Eugene rolė atiduota 15-mečiui gimnazistui Charles Mirus. Nebe naujokui, jau statistu dalyvavusiam keliuose pastatymuose. Jis viską atliko tiksliai ir su įsijautimu. Iš jo monologų ir kone visos didžiosios juoko bangos.

Blanche, jo motinos seserį, vaidino Harriet Johnston. Jos rolė — jaunos, ketvirtą dešimtį baigiančios našlės, dviejų dukrelių motinos, bedarbės, gyvenančios iš sesers vyro algos, nuolat gedinčios staiga mirusio vyro. Niekuo ypačiai scenoje ji nepasižymėjo. Bet jos išėjimai scenon vis reiškė nepriteklius, liūdesį, teikė pilką spalvą. Tai turbūt ir buvo jos stiprybė.

Kate — Eugene motinos rolėje matėme Susan Siragusa. Ji stovėjo visų šeimos nesėkmių centre, nuolat visur siuntinėjo ir barė Eugene, globojo sirguliuojančią dukterėčią Laurie, guodė vyrą ir seserį, o kai rūpesčiai tapo nebepakeliami, garą išleido ant sesers galvos. Svarbioj rolėj ji nebuvo pati geriausia aktorė, bet didelių priekaištų irgi neužsipelnė. Tikram gyvenime ji yra anglų kalbos lektorė, anksčiau dėsčiusi New Yorke, dabar — Panama City, Gulf Coast Community College.

Laurie, dvylikmetės lepūnėlės, dėl širdies murmėjimų apšauktos ligone ir visų vyniojamos į vatą vaidmeniui parinkta Karen J. Hunt. Irgi 12 metų, pradinės mokyklos moksleivė, turinti vaidybinį talentą, ji jau rodžiusi vaikų vaidinimuose. Ji tikrai puikiai vaidino, su vieninteliu trūkumu — perdėm tyliu balsu. Man nepamirštamu lieka momentas, kai ji ėjo į virtuvę atnešti dėdei vandens. Per visą vaidinimą vienintelį kartą nuo sofos prieš savo valią pakilusi, ji net du kartu eidama atsigręžė ir abu kartu metė siuntėjui tokį paniekos žvilgsnį, kad negalėjai atsigėrėti! Ji turėtų išaugti į didelę aktorę! Šešiolikmetę Norą, tą dinamišką, gražiai išsivysčiusią Eugene pusseserę, kurios jis taip troško, puikiai, profesionaliai suvaidino Elizabeth Schwartz. Stanley rolėje Randy Thompson nebuvo laisvas, keliose vietose persistengė. Gal todėl, kad jis vaidinti mokosi kolegijoj, šiam reikalui net stipendiją gavęs. Pagaliau tėvo Jack rolę neblogai valdė Robert Siragusa, gyvenime dr. Robert Siragusa, M.D., dermatologas, anksčiau aptartos anglų kalbos lektorės Susan vyras.

Scenovaizdžio reikalas išspręstas išradingai ir vykusiai. Sceną dominavo salonėlis su visais neturtingų žmonių baldeliais. Gilumoj, gal tris keturias pėdas pakilus, įrengti miegamieji, vienas abiem broliam, kitas abiem jų pusseserėm. Scenos kairėj keli laiptai į miegamuosius ir tualeto kambarėlį, kurio buvo matyti tik durys. Scenos dešinėje durys į nematomą virtuvę. Iš gatvės žmonės eidavo pačiu scenos priekiu, pirma prasidarę aukštų statinių vartus. Kol jie pro duris kairėje į sceną neįeidavo, salone esantiems aktoriams likdavo „nematomi".

Šį veikalą pastatė iškilus režisierius Charles Wilson. Tas pats, kuris pernai režisavo patį geriausiąjį pastatymą „Amadeus", o praeity ir dar porą tuzinų veikalų. Šiame sezone jis režisuos dar vieną veikalą.

Be tik ką aptartojo Kaleidoscope teatre šią žiemą dar bus pastatyti keturi veikalai: š.m. lapkričio mėnesį — komedija „Not Now, Darling", 1988 m. sausį — kriminalinė drama „Deathtrap", vasario-kovo mėnesiais — Pulitzerio premiją laimėjusi drama „All the Way Home" ir pabaigai, gegužėje, Gilbert ir Sullivan miuziklas „The Pirates of Penzance". Kad trijų veikalų duodu pavadinimus, bet nenurodau autorių, tai ne mano kaltė: skelbiu, ką iš Kaleidoscope teatro reklamuotojų gavęs.

Kaleidoscope pastatymai — toli gražu ne viskas kultūriniam Panama City gyvenime. Spalio 9 dieną ilgą žiemos sezoną pradėjo Gulf Coast Community College (GCCC). Čia iki 1988-jų pavasario bus pastatyti septyni dramos bei muzikiniai veikalai. Spalio 16 dieną muzikinių pastatymų sezoną pradėjo Panama City Music Association, įsikūrusi 3,000 vietų Municipal Auditorium. Šios grupės sezonui bilietus turėjome užsisakyti ankstyvą pavasarį, nes pernai truputį pavėlavusieji jų nebegavo. Kiek žinau, tarp Sunny Hills lietuvių muzikiniai pastatymai patys populiariausi. Gaila, kad daugelis nenori matyti draminių deimančiukų, teikiamų Kaleidoscope teatro. Nuolatinių lankytojų iš Sunny Hills čia sutinku gal apie tuziną.

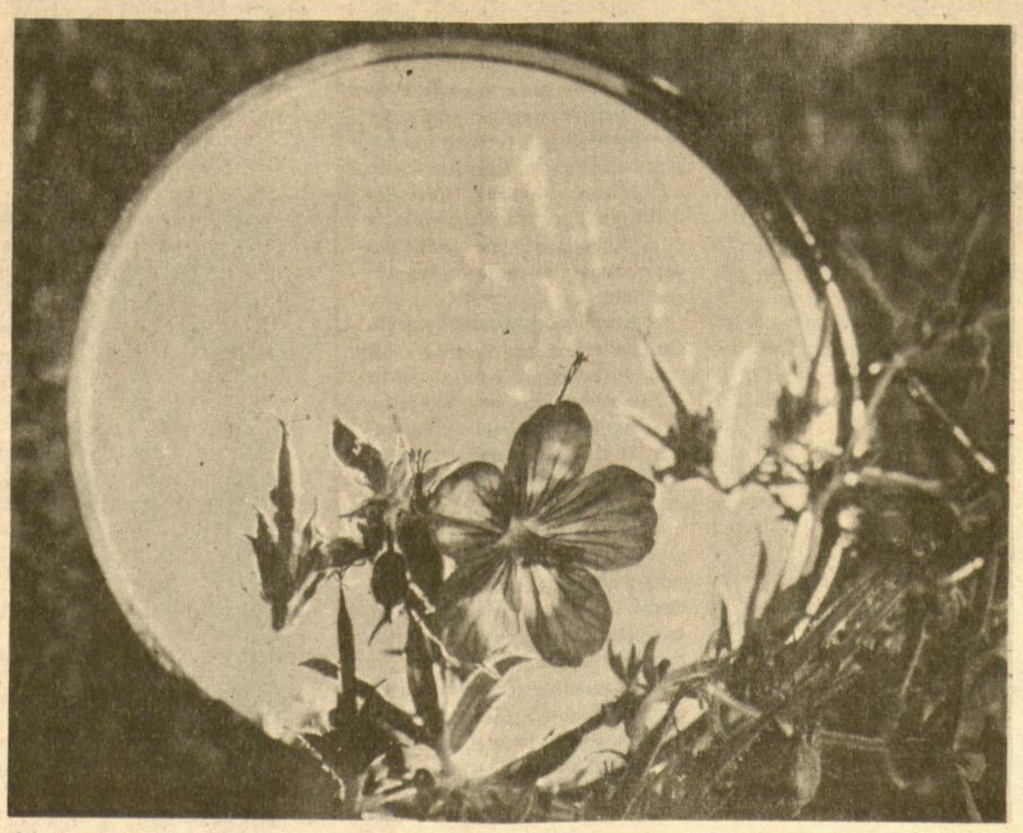

Vasara

Nuotrauka Stasio Žilevičiaus.

Ir vėl derlius Antram kaime

MYKOLAS DRUNGA

ANTRAS KAIMAS. 24-jo sezono spektakliai 1987 m. spalio 10, 11, 17, 18 ir 24 d. Playhouse, Chicagoje. Dramaturgija ir režisūra Algirdo Titaus Antanaičio. Vaidino Eugenijus Butėnas, Vida Gilvydienė, Romas Stakauskas, Indrė Toliušytė, Edvardas Tuskenis ir Alida Vitaitė. Apšvietimas ir garsas Vinco Luko ir Juozo Kapačinsko.

Antro kaimo aktoriai – (iš kairės) Vida Gilvydienė, Romas Stakauskas, Eugenijus Butėnas, Algirdas Titus Antanaitis (prievaizda), Indrė Toliušytė, Edvardas Tuskenis ir Alida Vitaitė, pasiruošę Laukinių vakarų užkariavimui, sudarančiam beveik pusę naujos šiemetinės programos. Paskutinis šio sezono Antro kaimo spektaklis bus šiandien, spalio 24 dieną, 8 v.v. Playhouse salėje.
Nuotrauka Larry Naples.

Jei reikėtų duoti vardą šio sezono antrakaimiečių programai, tas vardas galėtų būti „Nusikaltimas ir meilė". Prie nusikaltimo temos rikiavosi ne tik „Kriminalinės istorijos", bet ir vadinamuosius „televangelistus" šaržuojantis vaizdelis, su kuriuo spektaklis taip šauniai prasidėjo, taipogi ir „Viza į elgetyną" – šmaikštus telefoninis pokalbis tarp skolintojo ir skolininkės, nebeturinčios iš ko apsimokėti per kredito kortelę užsitrauktų skolų. O meilės sferą vienaip ar kitaip kliudė visa likusioji programos dalis – tiesiogiškai „Meilės sankabis", televizinės laidos „Love Connection" lietuviškas variantas, ir netiesiogiškai, beveik iš pasalų – „Lietuviai Vakaruose", garsiosios Mariaus Katiliškio novelės „Kaip surandamos žmonos" inscenizaciia. Tad programą Antras kaimas šįkart pateikė glaudžiai vientisą ir trumpesnę nei įprasta – tiek trumpesnę, kad jos pabaiga (Indrės Toliušytės kabinimasis Eugenijui Butėnui ant kaklo ir tuo būdu jam sėkmingai įvykęs „žmonos suradimas") žiūrovus užklupo netgi netikėtai, laukiančius dar kokio nors „biso". Deja, biso arba, tarkime, deserto jau nebebuvo... Sudiev iki kitų metų!

Kad Antro kaimo taip laukiame ir, sulaukę, nenorime paleisti, rodo, kiek jis mus savo gera marke jau yra prisijaukinęs. Ruduo be Antro kaimo – tai kaip pavasaris be Lietuvių operos (ar vasara be Union Piero). Būtų nusikaltimas jo netekti – taip jį mylime!

Nors šiemet nebematėme Arvydo Vaitkaus ir Jūratės Jakštytės (pirmasis dėl tarnybinių įsipareigojimų turėjo pasitraukti, o antroji, ačiū Dievui, išėjo tik laikinų „atostogų"), jų paliktą tuštumą užpildė į pilną darbą sugrįžęs veteranas Romas Stakauskas (pastaraisiais keleriais metais pasirodydavęs tik protarpiais) ir naujokė Alida Vitaitė, atlikusi pirmos rūšies debiutą. Kitais metais, sugrįžus Jakštytei, nepaleiskite Vitaitės ir neduokite poilsio nė Stakauskui! Juk jam dar toli iki „Social Security" pensijos, o pagaliau koks gi čia būtų kaimas be – „senio"...

Alida Vitaitė visas galimas abejones dėl sceninio patyrimo stokos išsklaidė pačiu pirmu savo pasirodymu jau minėtoje „Vizoje į elgetyną". Tai, kaip ir Buster Keaton, meistriškos „deadpan" ekspresijos valdytoja. Visas pasaulis gali aplink ją sugriūti, o ji savo juodomis akutėmis, širdies formos lūpytėmis, punkiškai padrikais plaukais ir sveikai putlaus kūno laikysena tik pūpso ir žiūri į tave – o ką tu jai padarysi? Jos balsas tvirtas, tarimas tėvų ir šeštadieninės mokyklos lietuviškai išdresiruotas, bereikia tik tolesnės praktikos su dar didesniu užsitikrinimu artikuliuojant, niuansuojant komiško teksto frazę. Tokios humoristinį ar satyrinį efektą vien iš rimtumo pozos išgaunančios aktorės Antras kaimas, berods, dar nėra turėjęs, ir su Alidos Vitaitės atėjimu prievaizdos Antanaičio formuojamam repertuarui atsiveria naujo moters tipo charakterizavimo galimybės.

Romas Stakauskas turi tą patį talentą vien savo laikysena įžiebti kikenimą. Esame jį įpratę matyti daugiau žodingose, veiksmą pirmyn varančiose rolėse, bet šįkart jis didžiausią poveikį sukėlė keliais mažakalbiais „plebėjiškais" tipais, pasirodydamas ir kaip jaukiai paprastas lietuviškas bartenderis, ir kaip ne per gudrus, į policijos spąstus pakliuvęs lemontiškės sodybos kiemsargis, ir kaip kaubojiškas prerijų benzino stotelės laikytojas. Net ir ten, kur jo vaidmeniui pateikta daugiau teksto, – gatvės chuliganų apkultas geraširdis Marquette Parko pensininkas Raugalas, laukiniuose Vakaruose įsitaisęs generalinis kontraktorius Sirutis – Stakauskas viską išnešė savo mimika, poza ir gestais, kas kartą naujais atspalviais praturtindamas vis tą patį dumblo iš panagių neišsikrapštančio „esminio sodiečio" portretą. Taip ir stovi jis mums akyse – lūpomis čiaupsėdamas, truputį išsišiepęs, per vidų sulinkęs, stangriuose džinsuose ir auliniuose čebatuose! Ir štai – beveik netikėtas kontrastas: Romas Stakauskas sugrįžta į įprastinę savastį kaip slidžiai „elegantiškas", vikriai plepus „Meilės sankabio" programos vedėjas, į kurį pabaigoj, „ne pagal skriptą", įsimyli „muilo operų" gerbėja ir, sakytume, viso vakaro žvaigždė – *Vida Gilvydienė*.

Apie ją – bent Antro kaimo lygio ir šios apžvalgos rėmuose – trūksta žodžių. Užtat trumpai: tai visais atžvilgiais ir iki smulkiausių detalių preciziškai dirbanti aktorė, nieko, atrodo, nepaliekanti atsitiktinumui ir sugebanti vienodu įtikinamumu perduoti visiškai skirtingus tipus. Tik vienas jos dramatinės įtaigos pavyzdys. Kai pirmajame vaizdelyje klaupiasi prieš „krivių krivaitį", ir „kirvių kirvaitį" Edvardą Tuskenį, tai taip ir girdime tiesų ir staigų jos kelių trinktelėjimą į scenos grindis. O kai paskui Tuskenis, ne jai taikydamas, sušunka: „Drop dead!", tai vėl vienu mostu su dunktelėjimu virsta negyva ant šono. Du iš eilės trinkt – tobulai atliktas sceninio veiksmo taktas!

O kalbant apie Vidos Gilvydienės pajėgumą įsijausti į „skirtingas skūras", tik prisiminkime, kad ji ir miesčioniška poniutė, ir sudžiūvusi senelė, ir mėsinga dvynukų gimdyvė, ir lipšni meilės svajonių gaudytoja...

Antroji Antro kaimo primadona *Indrė Toliušytė* savo teatrinės išraiškos diapazonu Gilvydienei neprilygsta, bet užtai ji nepamainoma dviems komedijos žanre vis pasitaikantiems moteriškų rolių tipams: saldžiai mergytei ir žvilgančiai gražuolei, dabar amerikiečių vadinamai dar ir „bimbo" epitetui. Saldžią mergytę Toliušytė sukūrė detektyvinės pjesės „Žmogžudystė Lemonte" vienuolės vaidmenyje. Tai buvo angeliškas pasirodymas. O „bimbo" išryškėjo prie šaudymo būdelės Mariaus Katiliškio pjesės mugėje. Geriau tos mergšės nebūtų jokia Hollywoodo „seksbomba" suvaidinusi. Ir štai vėl aktoriško įgudimo demonstracija: pjesės pabaigoje Toliušytė abudu bruožus sklandžiai sujungė į vieną, kai kietai seksbombai prireikė ir švelnaus saldumo, idant vedybų raiščiais supančiotų atokiai besilaikantį Eugenijų Butėną.

Panašus kontrastas tarp universalaus ir siauriau tipizuoto atlikėjo galioja ir *Eugenijaus Butėno* bei *Edvardo Tuskenio* atveju. Pirmasis moka vaidinti visokius: jauną ir seną, gerą ir blogą, rūstų ir linksmą, kvailą ir gudrų. Šį sezoną Butėno rolės linko daugiau į rimtąją, net rūsčiąją pusę. Jis buvo šaltakraujis gengsteris, paskui tapo atšiauriu detektyvu, vėliau – nekultivuotu mergininku, galop – nerangiai į naują aplinką besileidžiančiu medkirčiu. Detektyvą Kliuzo-Kliuzauską jis vaidino originaliai, neimituodamas (išskyrus vieną kitą „prancūziška" intonaciją) tos rolės prototipą sukūrusio Peter Sellers; tam ir nebuvo pagrindo, nes tekstas („Žmogžudystė Lemonte") apsiėjo be vadinamo „slepstiko". Ir kadangi pjesės „Lietuviai Vakaruose" pagrindinis veikėjas medkirtys Eigulis – žmogus gana sausas, lygiai tokį Butėnas ir suvaidino.

Tuskenis, priešingai, klesti stipriau sušaržuotų ekscentrikų vaidmenyse. O tokios yra Antro kaimo pipirai ir druska. Ar tai būtų žioplas, atstatytą ginklą užtaisyti pamiršęs plėšikas, ar dėl „darbo krūvio" kvailai pravirkęs policininkas, ar inspektoriaus Kliuzo-Kliuzausko doklas pastumdėlis seržantas Šašelis – ar, iš kitos pusės, religinių jausmų manipuliavimu dolerius gaudantis „Pasaulio Lietuvių Bažnyčios" išdidusis vadeiva – iš Tuskenio anglies spalvos vyzdžių visuomet žaižaruoja viena mintis: PATRAKIMAS.

Tokį visų trupės narių vaidybinio polėkio įsisiūbavimą tegali maitinti tik gera medžiaga. Dar ne taip seniai būdavo madinga užsiminti apie Antro kaimo repertuaro „išsisėmimą" ar šiaip jo tekstų „silpnumą". Nors absoliučiai atmesti tokių kalbų negalima (kritiškumui turi visuomet būti atviras kelias), vis dėlto sunku teisingai pasverti jų vertę. Antras kaimas su visu savo repertuaru bei vaidintojais yra vienintelis toks reiškinys išeivijos lietuvių gyvenime. Konkurentų jokių jis neturi. Tad su kuo jį ir lyginti? Jei pavyzdžiu imsime kai kurias amerikiečių televizijos „komedijas", tai Antras kaimas ko gero daugelį jų nupūstų.

Žinoma, toje pačioje Antro kaimo plotmėje galima svarstyti, kas daugiau ir kas mažiau nusisekė. Pvz., pjesei apie žmogžudystę Lemonte nebūtų pakenkęs stipresnis situacinis išradingumas, dar vienas kitas šmaikštesnis dialogas. Antra vertus – įžanginė „PLB valandėlė": prie jos nei pridėk, nei atimk. (Tiesa, kas be ko, bet čia buvo ir dar vienas Toliušytės triumfas: net Dolly Parton būtų turėjus prieš ją pasitraukti šešėlin.)

Galima svarstyti ir tai, kas Antram kaimui (ar jo publikai) geriau „tinka". Iš tradicijos pripratintas prie antrakaimiečių narsaus humoro ir šaižios satyros ne vienas žiūrovas galėjo kiek nusivilti šiemetinės programos antrąja dalimi. Tačiau padėjus tokius lūkesčius į šalį ir klausantis Mariaus Katiliškio fabulos kitokiomis ausimis, negalėjo žiūrovo nepatraukti itin subtilus jos visumos poveikis, nebetelpantis nei kokių nors pavienių komiškų situacijų, nei kokios nors vienos juoką ištraukiančios baigminės eilutės rėmuose. Šitai pajuto ir čia rašantysis, po pirmo matyto spektaklio (X.17) išėjęs kiek skeptiškas, bet antrą sykį (X.18) jau likęs „Lietuvių Vakaruose" pilnai įtikintas. Tai ne pirmas atvejis, kad apetitas Antro kaimo patiekalams augtų – bevalgant.

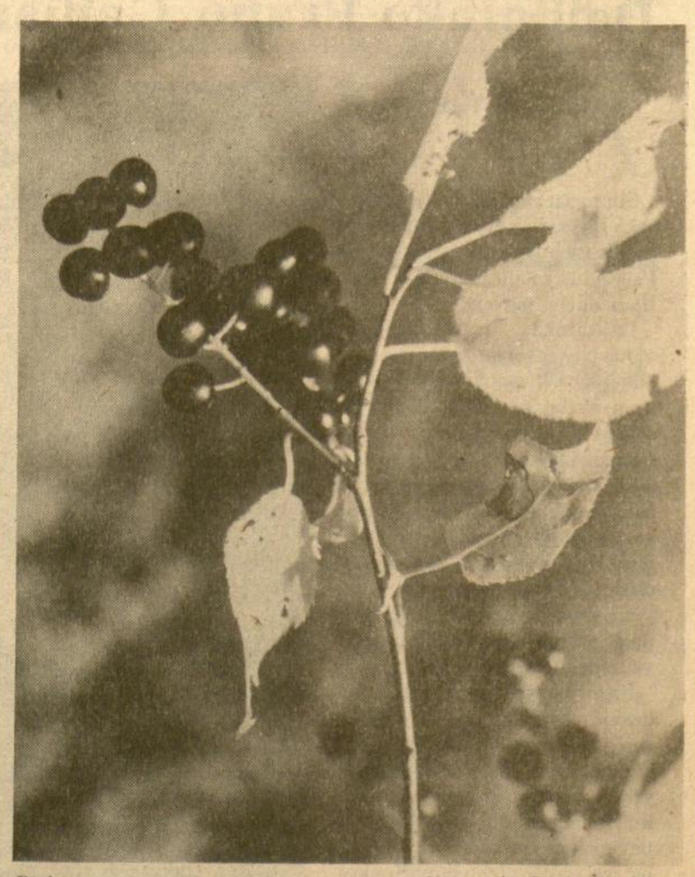

Ruduo

Nuotrauka Stasio Žilevičiaus.

Dezsö Kosztolányi

RUDENINIAI PUSRYČIAI

Ruduo jiem pateikė. Gaivinančių vaisių
ant lėkštės: sunkių smaragdo kekių
ir milžiniškų jaspio spalvos sultingų kriaušių, –
kiekviena jų – stebinanti brangenybė.
Vandens perlai teka nuo putnių uogų
ir krenta žemyn kaip smulkūs deimantų lašai.
Tai yra puošnumas, nerūpestingas ir linksmas,
į vidų žiūris gyvenimo neklaidingumas.
Kaip gera būtų ji gyventi! Bet, ten, medžiai
duoda man ženklą savo auksinėm rankom.

MONOLOGAS

Aš myliu gyvenimą. Tą, kuris virpa,
kuris šuoliuoja pagal kraujo ritmą.
Aš renku širdis, kūnus,
ilgesingas galvas, palaimintas rankas gerų senelių
su mėlynom gyslom, mielų vaikų akis, burtininkus su
tankiom blakstienom
Dabar, aišku, aš šaukiu, susijaudinęs
ir įsiutęs, plakdamas savo tuščias rankas.
Aiman, aiman! Koks buvau aš pamišęs rinkėjas, menkas
žmogelis, besirūpinąs tuo, kam iš anksto yra lemta
žlugti, ambicingas bukagalvis!
Ar nebūtų buvę geriau man rinkti beširdžius,
ašakotus akmenis, prikimštus grubios geležies?
Dabar jie visi paliks saugoti
mano begęstantį gyvenimą, kaip šykštuolis su lediniu
šypsniu bežiūrįs į auksą!
Aš praradau protą dėl nepatvarių gėrybių,
už viską labiau liaupsinau tai, kas virsta trupiniais,
kas greičiau sugenda už braškes ir žuvis.

Vertė **Povilas Gaučys**.

Dezsö Kosztolányi (1885-1936) – vengrų poetas, taip pat rašęs romanus ir noveles. Sirgdamas vėžiu, beviltiškai kovojo su mirtimi. Nė vienas kitas vengrų poetas taip neįsigilino į skausmo jausmą ir taip neišgyveno mirties agonijos. – **P. G.**

Chicagos teatruose

Tragiškos lemties drama

Vienuolikai rinktinių Chicagos teatrų AT & T fondas suteikė po 10,000 dolerių paramos, taigi jie šį sezoną drąsiau pradeda. Tarp gavusių tokią paramą yra ir Chicagos universiteto Court teatras (5535 South Ellis Avenue). Jis šį sezoną spalio 1 d. pradėjo tragiška drama „Woyzeck". Viena iš priežasčių (ne pati svarbioji) šį veikalą parinkti buvo faktas, kad nuo jos autoriaus Georg Buechner mirties šiemet sueina 150 metų. Jis mirė šiltine jaunas, tik 24 metų, bet jau rašęs filosofinius esė, parašęs komediją, trumpą romaną. Šios dramos pilnai neužbaigęs, bet ji daugelį sudomino savo psichologiniu įžvalgumu, socialinėmis, filosofinėmis mintimis. Panaudodamas jos libretą Alban Berg yra parašęs operą. Šiame teatre „Woyzeck" eis iki lapkričio 1 d.

Dramos autorius Buechner, vokietis gydytojas, susidomėjo savo laiko tikru įvykiu: Johann Christian Woyzeck, buvęs karys, pamilo gatvės merginą, su kuria susilaukė kūdikio. Bet ji ėmė intymiai bendrauti ir su kitais. Woyzeck ją nužudė. Tai įvyko 1821 metais. Woyzeck buvo nuteistas mirti, bet anais laikais mirties bausmė Vokietijoje nebebuvo praktikuojama. Kilo platus susidomėjimas gyventojuose. Daug diskusijų. Pagaliau 1824 m. Woyzeckui įvykdyta mirties bausmė, nukertant galvą.

Iš esmės šioje tragiškoje dramoje ir pinasi Woyzecko tikrovė, įvedant klausimus apie žmogaus prasmę, keliant religines mintis, bet drauge duodant užuominas apie jėgas, kurių žmogus neįstengia sukontroliuoti ir pilnai pažinti.

Pastatymą labai praturtinęs gabus režisierius Nicholas Rudall, kuris yra Chicagos universiteto profesorius. Jisai susikvietė patyrusius čikagiečius aktorius, gabiai pasireiškusius įvairiuose pastatymuose, kurie ir čia buvo stiprūs. Kate Buddeke dramą studijavusi Columbia kolegijoje, gastroliavusi Anglijoje, James Deuter laimėjęs Jeff premiją, vaidinęs filmuose. Linda Emond su magistro laipsniu iš Washingtono universiteto, vaidinusi filmuose. William J. Norris pagerbtas Jeff žymeniu. John Reeger dalyvavęs daugiau kaip 550 spektaklių. Patrick Towne teatro studijas baigęs University of Wisconsin – Milwaukee. Žiūrovui nejauku, kai scenoje rodomas pats merginos nužudymo vyksmas. Pastatymui talkino ir Illinois technologijos instituto profesorius David Zesmer.

Maras ir humoras

Pirmaujantis Chicagoje Goodman teatras, 200 South Columbus Drive, dabar stato (iki spalio 31 d.) Londono dramaturgo Peter Barnes dramą „Red Noses". Tai premjera Amerikos teatruose. Veikalas labai neįprastas, gal jis sudomino teatrą savo kitoniškumu.

Čia vaizduojamas maras Prancūzijoje 1348 metais. Žmonės panikoje. Nėra pagalbos iš valstybės, o ir Bažnyčia pasimetusi, popiežiui esant atsikėlusiam į Avignoną. Siaučia maro aukų laidotojai, daugiausia sudaryti iš padugnių. Jie rūpestingai mirusius ir jų namus apiplėšia ir net platina maro užkrėtas turtingesniuose namuose, kad jiems būtų daugiau grobio.

Grupė žmonių, įtikėję, kad tai Dievo bausmė, atgailauja save plakdami – plinta vadinamieji flagelantai. Atsiranda vienas nuolankus vienuolis – tėvas Flote, kuris įsitikinęs, jog reikia įnešti linksmumo, kad atsigautų visuomenė. Jis įkuria religinę bendruomenę, linksmai pasivadinusią „Raudonos nosys", kur įsijungia aklas žonglierius, du vienos kojos neturintieji šokėjai, mikčiojantis pasakorius, linksma vienuolė. Ir taip visas trijų valandų vaidinimas maišosi, vaizduojant mirtį ir stengiantis pakelti nuotaiką linksmesne programa. Visas veikalas pasidaro tokia mišraine, ne taip jau intriguojančia.

Bet reikia pripažinti, kad jo autorius turi išradingumo ir sugebėjimo, kūręs scenai, televizijai, radijo vaidinimams. Pastatymo režisierius atvykęs iš Seatttle – Jeff Steitzer. Jam pavyko gerai suderinti visų 27 aktorių vaidybą. Parinkti patyrę aktoriai, sėkmingai pasirodę filmuose, televizijoje, radijo vaidinimuose, kaip Paul Barrosse, Pat Bowie, William Brown, Richard Fire, Jeffrey Hutchinson, B.J. Jones, John Mohrlein, Bradley Mott, Richard Riehle, Tom Towles.

Juoz. Pr.

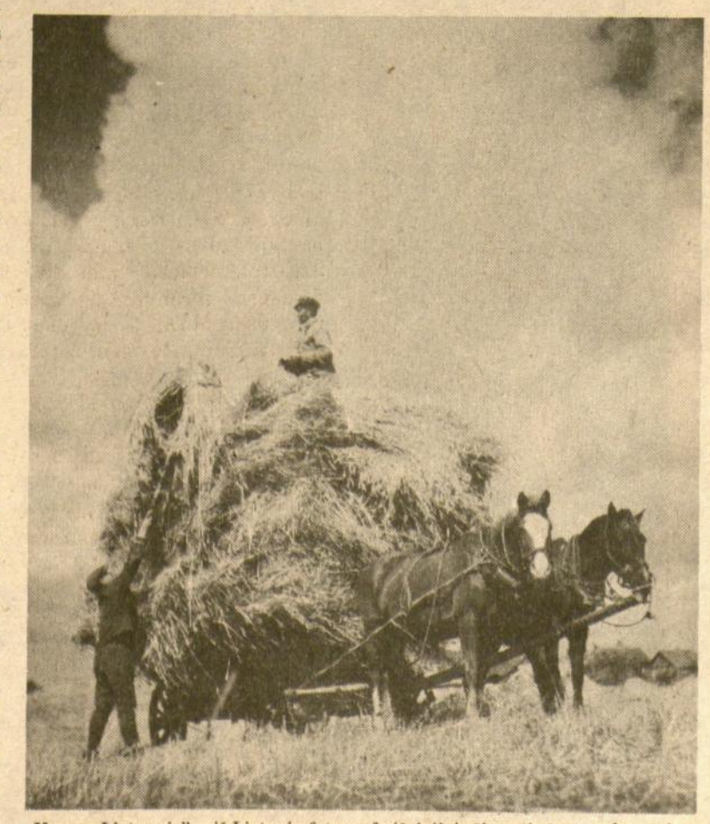

„Vasara Lietuvoje" – iš Lietuvių fotografų išeivijoje šiemetinės parodos, vakar atidarytos Čiurlionio galerijoje, Jaunimo centre, Chicagoje. Paroda vyksta šį ir ateinantį savaitgalį, spalio 30 – lapkričio 1 d.

Dailininko Prano Gailiaus paroda

SAULĖ JAUTOKAITĖ

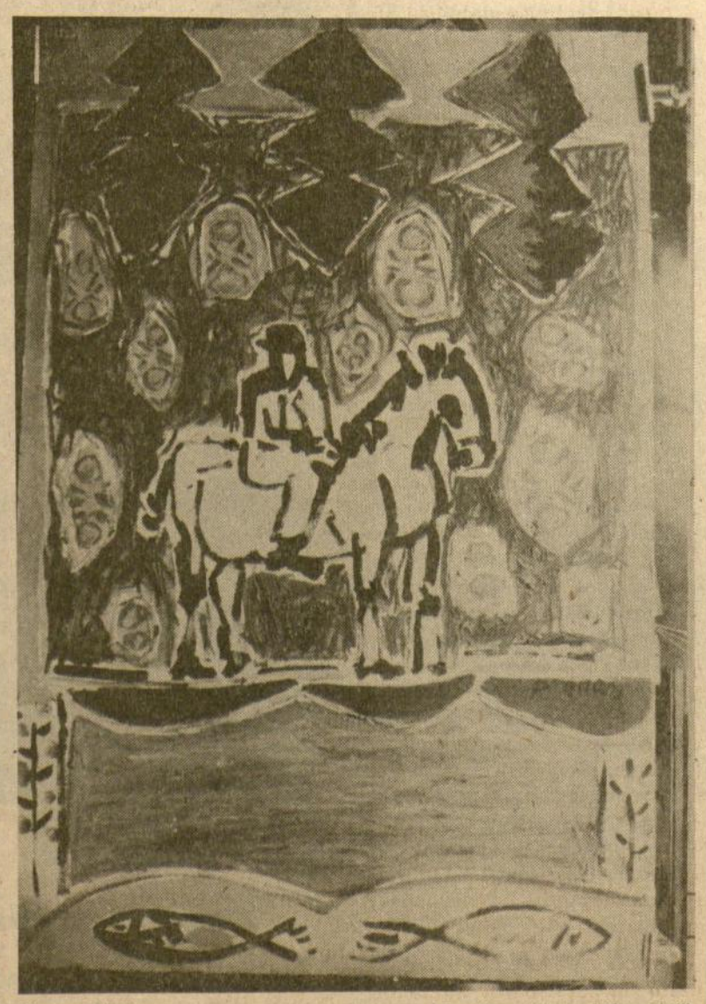

Pranas Gailius — Iš serijos „Sielrankšluosčiai".

Šių metų rugsėjo 25 dieną Balzeko Lietuvių kultūros muziejaus patalpose buvo atidaryta svečio iš Paryžiaus, menininko Prano Gailiaus darbų paroda.

Dailininkas Pranas (taip jis visur pasirašo) kartkarčiais svečiuojasi Chicagoje ir suruošia savo darbų parodas. Šiemet jis atvežė iš Paryžiaus parodyti savo naujausius kūrinius. Ši jo vėliausia paroda pasižymi ne tiek darbų kiekybe, kiek kokybe. Paroda susideda iš trijų dalių. Pirmoji dalis yra tapyba, iš viso dešimt darbų. Antroji — grafika — devyni darbai. Trečioji yra, kaip pats autorius ją pavadina, paveiksliška knyga.

Pirmojoje dalyje yra iškabinti dešimt paveikslų, visi su vienu ir tuo pačiu pavadinimu „Sielrankšluostis". Atrodo, kad juose yra vaizduojami vaikystės pasakų prisiminimai. Šie tapybos paveikslai yra padalyti į dvi arba tris dalis, nieko bendro neturinčias temas. Pavyzdžiui, viename paveiksle, viršutinėje dalyje, žaliame fone matome tris pienes, o apačioje, geometrinėse formose nupiešti skirtingi objektai — skirtingų spalvų gėlytės ir paukščiukai. Arba kitame kūrinyje — viršuje šoka pora, o apačioje du balti, raudonkojai gandrai, braidydami po vandenį, ieško sau grobio. Ir taip kartojasi visuose tapybos darbuose, kur matome vaikų galvutes, stilizuotus medžius, gėles, plaukiojančias žuvytes. Kūrinių spalvos yra grynos, ryškios, visur dominuoja raudona, geltona, žalia, mėlyna. Linija yra impulsyvi, staigi, kampuota, išreiškianti geometrines formas — apskritimus, trikampius, kvadratus. Šie dailininko Prano tapybos darbai yra nuotaikingi, savotiškai prašmatnūs. Į juos reikia gerai įsižiūrėti, norint viską gerai pamatyti, nes jie yra pilni gamtos ir žmogaus įvaizdžių.

Antroji dalis susideda iš grafikos darbų. Šioje abstrakčioje grafikoje pagrindiniai veikėjai yra linija ir spalva. Baltame fone žaidžia lanksčios ir grakščios linijos, išreikštos ryškiai grynomis — raudona, juoda ir geltona spalvomis. Jos, šios spalvotos laisvos formos, vis kažin kaip labiausiai primena augalų formas, vienur plonesnės, kitur storesnės. Žvelgiant į šiuos grafikos darbus, pajaučiame gražų ir estetišką dinamiškų spalvotų linijų darnumą.

Trečioje parodos dalyje Pranas Gailius susikoncentruoja ties spalvota paveiksline knyga, pavadinta „Antroji lietuviška siuita" (pirmoji buvo Oskaro Milašiaus teksto iliustravimas). Jis išraižė tekstą ir iliustracijas ir pats išspausdino keturiasdešimt siuitos egzempliorių, Jos tekstas yra poeto Kazio Bradūno, kuris sukūrė poemas, pasinaudodamas Kristijono Donelaičio raštais. Todėl ir antrosios lietuviškos siuitos titulinis lapas sako: „Donelaičio pamokslas per sukaktuvių mišią". O po to dar eina dešimt poezijos lapų. Kiekvieno posmo išspausdintos raidės yra vienos spalvos su skirtingais jai atspalviais. Paįvairinimui įterpiamos raudonos ir juodos raidės. O viso lapo kompozicijos darnumui išgauti dedami dideli spalvoti taškai. Kartais kiekvieną eilutė pabraukiama skirtingos spalvos linija. Pirmosios eilėraščio raidės išrašytos skirtinga spalva nuo viso teksto. Raidės yra skirtingų dydžių, ne viename lygyje, vienur jos kyla, kitur — krenta. Jaučiamas jų ritmiškas kartojimasis. Žodžio svarba ir reikšmė yra išrašoma didelėmis raidėmis su skirtinga spalva. Pavyzdžiui, viename posme kreipinys „Viešpatie" nustelbia visus žodžius savo didumu ir išsiskiriančia spalva. Poemų lapų paraštes ir kraštus dailininkas iliustruoja tame pačiame baltame popieriuje išspaustais, iškilusiais reljefais. Nuolatos pasikartojantys puošmenų motyvai yra bažnyčios fasadas, klūpančios figūros, sudėtos rankos, medžių lapai ir net žodžiai. Kad šios baltos puošmenos nebūtų nuobodžios, dailininkas retkarčiais duoda juodą kontrastą.

Lankant svečio iš Prancūzijos, dailininko Prano Gailiaus meno parodą, negalima pro ją prabėgomis praeiti, ypač pro trečiąją dalį. Reikia prie jos sustoti ir į ją įsižiūrėti, ją išskaityti, ją pajausti. Rankraštinė knygos teksto iliustracija yra reta viešnia mūsų surengtose parodose. Pats raidžių dydis, jų iškraustymas ir nuspalvinimas yra kūrinys pats savyje. O kur dar aukštos kokybės, raiškių judesių labai darnios, neperkrautos iliustracijos, pasigėrėtina dailininko puiki, švari ir preciziška grafikos technika, kuria jis išsireiškia meistriškai ir savitai. Tai yra išskirtinė meno kūrinių paroda, kur poetiškas žodis, susitikęs su meniškai įgudusia ranka, sukūrė estetiškus darbus, kurie niekur kitur nebepasikartos ir mums nebus kitos tokios progos juos pamatyti ir jais pasigrožėti.

Ši dailininko Prano Gailiaus darbų paroda iš Balzeko Lietuvių kultūros muziejaus meno galerijos dabar yra perkeliama į Ateitininkų namus Lemonte. Ten ji bus atidaryta rytoj, sekmadienį, spalio 25 dieną, tuoj po šv. Mišių. Atidarymo žodį tars Juozas Baužys. Dailininko Prano Gailiaus parodą Ateitininkų namuose bus galima pamatyti taip pat dar kitą savaitgalį — spalio 31 — lapkričio 1 d., tada, kai Ateitininkų namų patalpose vyks šiemetinio Ateities akademinio savaitgalio sekmadienio programa.

„Ateities" akademinio savaitgalio belaukiant

Šiemet jau septintą kartą yra ruošiamas Ateities akademinis savaitgalis. Kreipėmės į rengimo komiteto pirmininkę Mildą Tamulionienę su keliais klausimais.

— Kas yra Akademiniai savaitgaliai?

— Juos būtų galima pavadinti savotišku ateitininkų kultūriniu forumu. Čia susieiname pasiklausyti įvairių paskaitų, tiesiogiai ar netiesiogiai liečiančių Lietuvą ar lietuvius, panagrinėti ir išdiskutuoti tomis temomis kilusias mintis.

— Ko siekia Akademiniai savaitgaliai? Koks jų formatas?

— Stengiamės sudaryti progą pasisakyti įvairių pažiūrų žmonėms. Paskaitininkais kviečiame ne tik žinomus mūsų mokslininkus, bet bandome atrasti ir naujų jėgų, kurios pažvelgtų į mūsų gyvenimą iš kito taško, naujų savo studijose atrastų faktų šviesoje.

Savaitgaliai būna atidaromi penktadienio vakarone (šiemet spalio 30 d.) Jaunimo centro kavinėje. Šeštadienio paskaitos vyksta Čiurlionio galerijoje, o „Ateities" vakaras Jaunimo centro didžiojoje salėje. Sekmadienio programai persikeliam į Ateitininkų namus Lemonte.

— Kokiai publikai skiriami šie savaitgaliai?

— Mes tikimės pritraukti ir jaunąją, ir vyresniąją kartą. Vyresniesiems norime parodyti naujas mūsų jėgas, kurios ateina su savo žinių bagažu į mūsų kultūrinį bei visuomeninį gyvenimą. Jaunesniuosius norime supažindinti su vyresniosios kartos kūrėjais, duoti jiems progos pažinti save per savus.

— Ar šis savaitgalis turi kokią vienijančią temą?

— Taip, ją pavadinome „Lietuvių tautos fizinis ir dvasinis išlikimas".

— Girdėjome, kad Akademinio savaitgalio programoje dalyvaus Vytautas Skuodis. Kada ji galėsime išgirsti?

— Akademinį savaitgalį pradėjome organizuoti beveik prieš metus. Tada dar visai nesitikėjome, kad Vytautas Skuodis šiuo laiku bus su mumis Chicagoje. Mes džiaugiamės su juo ir jo šeima jų laisve ir pakvietėme pakalbėti mūsų savaitgalio tema: „Lietuvių tautos fizinis ir dvasinis išlikimas". Jei jo sveikata leis, jis sutiko tai padaryti penktadienį, spalio 30 d., 7:30 v.v., per šio Akademinio savaitgalio atidarymą Jaunimo centro kavinėje. Bus labai įdomu išgirsti jo nuomonę apie lietuvių tautos ateitį.

— Kokias paskaitas išgirsime šiame savaitgalyje?

— Dr. Saulius Sužiedėlis (iš Washington, D.C.) nagrinės vokiečių okupacijos istorinę metodologiją ir OSI. Prof. dr. Romas Vaštokas (Toronto) pažvelgs į genocidą iš visuotinės perspektyvos ir svarstys jam dėmesio stoką. Jonas Pabedinskas žvelgs į žydų ir lietuvių santykius ir perduos savo įspūdžius iš pasikalbėjimų su Lietuvos žydais Izraelyje. Sekmadienį išgirsime prof. dr. Bronių Vaškelį (UIC lituanistikos katedros vedėją), analizuojantį žmogaus ir pasaulio koncepcijas šiuolaikiniuose okupuotos Lietuvos romanuose. Savaitgalis bus uždaromas rašytojo Juozo Kralikausko (Toronto) paskaita apie lietuvių rašytojus ir literatūrą kultūriniuose mainuose.

Milda Tamulionienė

— Ar savaitgalis turi ir meno akcentų?

— Taip. Sekmadienio rytą Ateitininkų namuose atidaroma jaunos dailininkės Viktutės Venclovaitės grafikos darbų paroda. Akademinio savaitgalio dalyviai taip pat turės progos pamatyti dailininko Prano Gailiaus iš Paryžiaus darbų parodą, kuri vyks Ateitininkų namuose nuo spalio 24 d. Taip pat šeštadienį paskaitų metu Čiurlionio galerijoje galėsime gėrėtis ten vykstančia lietuvių fotografų paroda.

— Akademinio savaitgalio metu vyks ir „Ateities" žurnalo vakaras — kas ten dėsis?

— „Ateities" vakarą ruošia Chicagos ateitininkų sendraugių skyrius, bet pagal tradiciją tai yra Akademinio savaitgalio dalis. Oficialioje vakaro dalyje būna įteikiamos premijos jauniesiems žurnalo bendradarbiams. Po vakarienės šiemet nuotaikingą muzikinę programą atliks „Serenada" iš Toronto (ją sudaro Edis Norkus, Ramūnas Underys ir Vaidotas Vaičiūnas). Publiką linksmins „Aido" orkestras (Darius Polikaitis, Povilas Strolia, Tomas Strolia ir Tomas Valaitis). Gal reikėtų priminti, kad vakarui vietas reikia iš anksto rezervuoti skambinant Irenai Polikaitienei (312) 434-2243.

— Žvelgiant į jau visą Akademinių savaitgalių grandinę, ar galima matyti kokią nors krypti, džiaugtis kokiais pasiekimais?

— Visų šių savaitgalių bendras bruožas yra, kad ribojamės kultūriniais, visuomeniniais, politiniais ir panašiais klausimais, neliesdami griežtųjų mokslų. Džiaugtis kokiais pasiekimais būtų gana pretenzinga. Tačiau manome, kad įstengiame parodyti ne tik, kad mūsų kultūrinis gyvenimas yra gyvas, bet ir paskatiname prelegentus, ypač jaunuosius, susidomėti lietuviškomis temomis ir gal net pasilikti prie gilesnių tų temų studijų. Su kiekvienu savaitgaliu įgyjame daugiau patyrimo ir turime planų ir vilčių, kad ateityje jie dar tobulės.

— Kas buvo šių savaitgalių iniciatorius?

— Tai buvo Jono Pabedinsko idėja. Jonas yra labai energingas, daugybe dalykų besidomis žmogus. Jis jau septinti metai su dideliu pasišventimu dirba šio savaitgalio organizavime.

— Kas paskatino Jus pačią prie šio didelio rengimo darbo jungtis?

— Ateities akademiniai savaitgaliai mane domino jau nuo pat pradžių. Kai Jonas Pabedinskas pakvietė prisidėti prie jų rengimo, mielai sutikau. Turime labai pajėgų rengėjų komitetą, kurio nariai prisiima naštą ir ištvermingai atlieka darbą. Pats Jonas Pabedinskas yra pagrindinis šio savaitgalio ramstis. Šiuo metu jis bando sukurti finansinę bazę, kad ateityje, sudarydami programą, galėtume pasižvalgyti ir po platesnius horizontus.

— Dėkojame Ateities akademinio savaitgalio rengimo komiteto pirmininkei Mildai Tamulionienei už pokalbį.

•Louis D. L'Amour. **LAST OF THE BREED.** Bantam Books. Kietais viršeliais išleista 1986 metais, minkštais — 1987. 360 psl. Gaunama visuose didesniuose knygynuose.

Tai yra lyg ir nuotykių romanas, mums ypač įdomus, nes veiksmas vyksta Sibire ir jame aktyviai dalyvauja lietuviai. Amerikos karo aviacijos majoras Joe Makatozi, išbandydamas moderniską lėktuvą, rusų pašautas, nukrinta į Beringo sąsiaurį, o iš ten patenka į rusų nelaisvę. Jis yra indėnų kilmės ir gerai nuaugęs atletas. Rusams jis yra nepaprastas grobis, nes jis žino daug svarbių Amerikos aviacijos paslapčių. Iš nelaisvės jis pabėga, be jokių atsargų patenka į laukinę Sibiro gamtą, kuri jam turi suteikti prieglobstį, drabužį ir maistą. Jau rugpjūčio galas, žiauri žiema čia pat. Pirmas sutiktas žmogus yra Jakov. Jo tėvas lietuvis tremtinys, o motina iš Tungus giminės (nomadai, keliaujantieji su elnių kaimenėmis). Jakov nurodo majorui, kur gyvena jo žinomi žmonės, kurie galėtų padėti jam praleisti žiemą... jeigu jis tiems žmonėms patiks. Atstumai čia dideli, o Joe Mack yra gaudomas KGB, GRU ir kariuomenės dalinių helikopteriais ir lėktuvais. Pagaliau miškų gilumoj jis suranda keletą labai primityvių trobelių, kuriose gyvena kelių tautų žmonės, pabėgę iš įvairios valdžios priespaudos. Vadovaujantis asmuo čia yra lietuvis tremtinys, buvęs profesorius Stephen Baronas. Jis ir jo gražuolė dukra Natalija, visų vadinama Talija, moka daugelį kalbų. Iš jų Joe Mack pramoksta rusiškai. Vystosi planai pabėgti į Ameriką per Kiniją arba tiesiog per Beringo sąsiaurį.

Lietuviai ir Lietuva knygoje minimi daugelį kartų. Ne visada tiksliai, bet visada teigiamai. Sovietinė sistema vaizduojama tiksliai, gal kartais kiek nuotykiškai. Įdomu ir nesunku skaityti.

Tai jau antra milijoninio tiražo knyga paskutinių kelerių metų laikotarpiu, kurioje pristatomi lietuviai ir Lietuvos problema. Pirmoji — Tom Clancy *The Hunt for Red October.* Abu autoriai mūsų vardo ir aplamai mūsų reikalo populiarinimui yra labai daug padarę, ko už jokius pinigus nebūtų galima pirkti. Jiems priklauso mūsų didelė padėka.

J. Dėdinas

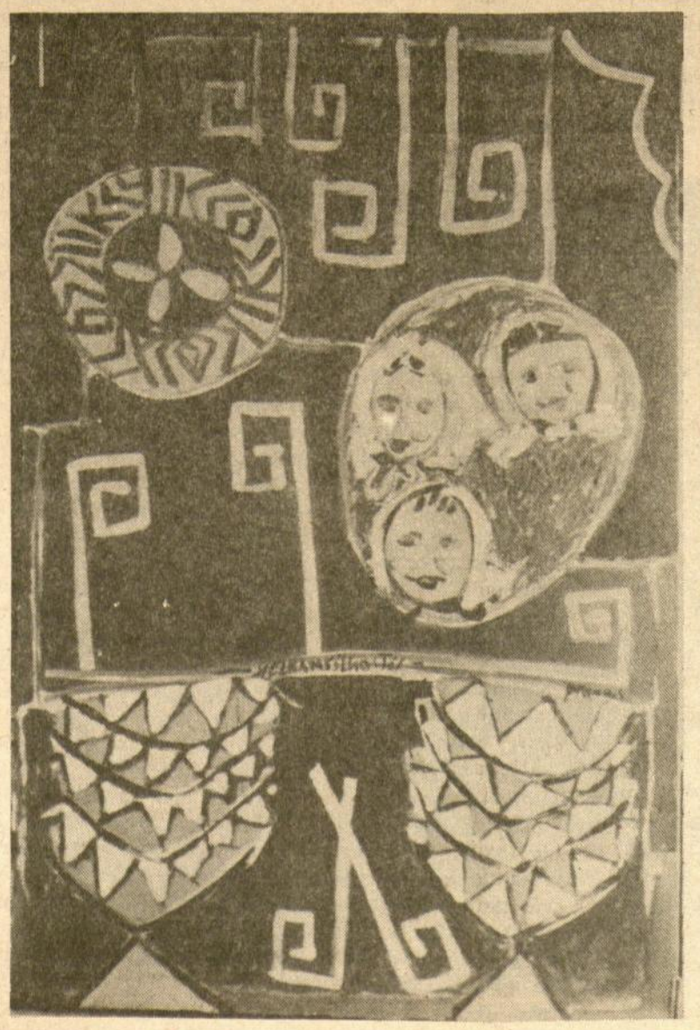

Trys kūriniai iš Prano Gailiaus tapybos serijos „Sielrankšluosčiai".